

IL-MALTI

QARI LI TOHROĞ *IL-GħAQDA*
TAL-KITTIEBA TAL-MALTI

IT-TIELET KTIEB
TA' L-1926

IS-SENGħA TAL-KITBA

(*Jorbot mal-faċċ. 5 ta' l-1926*)

BIEX WIEHED JIKTEB TAJJEB

Minn dan li għedna s'issa, jidher safi safi illi sewwa fil-proża kemm fil-poëzija hemm xi ħaġa gewwinija, ngħidu aħna *l-qalba*, u xi ħaġa barranija, ngħidu aħna *l-qoxra*, jew il-libsa.

Il-ħaġa gewwinija hu *l-ħsieb*, jew dak li min jikteb irid igħid jew ifisser; il-ħaġa barranija hu *l-kliem* li l-kittieb iħaddem biex ifisser ħsiebu.

Issa biex wieħed jista' jikteb tajjeb, jiġifieri jfisser ruħu u qalbu kif jixraq u kif imiss, sewwa bil-proża u sewwa bil-poëzija, jiħtiġulu xi ħwejjeg illi l-kotra tal-kittieba bil-malti—ngħidu b'għafsa ta' qalb—ma ġadu ħsieb jitgħallmuhom qatt, jew ma tgħallimuhomx kif jistħoqq.

Minn dawn il-ħwejjeg xi wħud imissu *l-qalba* tal-kitba; dawn huma 1) it-thejjija tal-moħħ, 2) it-thejjija tal-*qalb*, 3) it-thejjija tal-*fantasija*: oħrajn imissu *l-qoxra*, dawn huma 1) it-tagħrif tajjeb tal-Isien, 2) it-tagħrif tal-kitba mħollija minn l-aħjar awturi li kitbu bi l-sienna fl-imghoddha.

THEJJJA TAL-MOHH

Hadd ma jitwieleed għaref: kull ma jinħażen fil-moħħ tal-bniedem, jew jidħol minn barra, iġħaddi mit-

triq *tas-sensi*, jew jinħadem hemm gewwa bil-fantasija u bil-ħsieb. Għalhekk it-thejjija tal-moħħ għal min irid jikteb għandha ssir 1) *bl-osservazzjoni*, jiġifieri bil-fili ta' kull ma jinsab jew isir jew jiġri ma' dwarna; 2) *bir-riflessjoni*, jew raġġha fuq dak li nkunu rajna, smajna u ġassejna, 3) *bil-qari jiġifieri bil-fili tal-kotba ta'* l-aħjar kittieba, sew qodma u sew tal-lum.

L-OSSERVAZZJONI

Ftit huma dawk illi jħobbu jisflu bir-reqqa dak li jisimgħu u jħossu. Idħol f'dar, fi ғnien jew band'oħra fejn ikun hemm wirja ngħidu aħna ta' xgħolijiet ta' l-Arti u tas-Snajja, inkella ta' ward, jew ta' għati ta' l-egħlieqi u tal-gonna. Int tara mijiet ta' nies thares, tittawwal, tittaffa għal fuq kull ħaġa li tkun imqiegħħda għall-għajnejn ta' min iżur il-Wirja. Meta toħrog minn hemm staqsi lil dawk li kienu miegħek iżżuru l-Wirja *x-observaw*, u inti tara li sebgħha minn kull għaxra jwieġbu: "kien hemm ġasna ġwejjeg sbieħ", iżda ma jagħarfux igħidulek *dawk il-ħwejjeg sbieħ kemm, liema, fejn u kif kienu*. Ikunu ġarsu u raw, iżda ma jkunux *osservaw*.

Il-fili ta' kull ma jinsab u ta' kull ma jsir ma' dwarna jifta il-moħħ u jsebba ħu u jdawwal il-ħsebijiet tagħna: it-tibdil f'lewn is-sema ma' tulek ja nhar; it-tiżwiq u t-tlellix tal-ward; il-ħarsa, il-ghajta, il-mixi, il-ġiri tal-bhejjem; il-ġhana, it-tajran, il-ħeffa ta' l-agħ-safar; il-leħen, il-kelma, id-dahka, il-qagħda, il-mixja, id-drawwiet tal-bniedem, huma bħala għajnejn dejjem ja ta' ħsebijiet godda, ta' xebh, ta' tqabbil, illi jgħallimna nagħħarfuf daqqa ta' għajnejn il-ħwejjeg, waħda minn l-oħra, natuhom l-isem li jistħoqqilhom, u nqassmuhom fi glej-jeb ta' sura waħda, u hekk inhejju t-triq biex nistgħu bil-ħeffa nifhem l-għerf li ngabar u nkiteb minn nies li *osservaw* il-ħolqien u l-ligijiet tiegħi qabilna.

L-istorja tgħallimna illi ħafna invenzjonijiet tal-ġħażeb saru mill-*fili* ta' ħwejjeg żgħar, iżda minn nies li kienet thobb u tagħraf tiżi. Ix-xejra tal-pendlu li tkejjel il-ħin fl-arloggi, it-telegraff li, ħafif daqs berqa, iwassal il-kelma minn tarf għal l-ieħor tad-dinja, it-tromba illi tgħarrex u tqarreb is-sema, inkixfu, nistgħu ngħidu, minn ħwejjeg taċ-ċajt.

Iżda ma hux biż-żejjed li wieħed *josserva* d-dinja ta' ma' dwaru; jinhieg lu wkoll jifli bir-reqqa ħwejjeg oħra aktar ta' gewwa, aktar mohabbija li m'hux dejjem jiġu taħt is-sensi tagħna. Kieku wieħed jidħol daħla fiha in-niżlu u jifli sewwa dak li jħoss mal-mixja tal-ħajja,—fi tfulitu, f'żugħżejtu, fi rgulitu—oh x'dinja oħra mohabbija u tal-ġħażeb tidher quddiem il-ġħajnejn tal-mohħ tiegħu! X'nisga mżewqa ta' hena, ta' niket, ta' tama', ta' biża, ta' ferħ, ta' dwejjaq u swied-il-qalb, ta' daħk, ta' biki, ta' mħabba, ta' mibegħda, ta' ħeggħa, ta' ħila, ta' telqa, ta' filga, ta' ġħira, ta' frugħa, ta' qilla, ta' sogħba! Kemm fiha x'wieħed jifhem! Kemm fiha x'wieħed jitgħallek! u jarġa' kemm hu ta' fejda dan it-tagħlim biex wieħed jista' jifhem lil ħaddieħor fil-passjonijiet tiegħi, fl-imġiba tiegħi, u fi kliemu, sewwa jekk il-ħajja tidħaklu sewwa jekk issawtu!

Biex niġu għalina: Kif jista' wieħed jikteb tajjeb, ngħidu aħna, fuq il "Hena ta' l-ewwel Tqarbina" jekk dan ma jkun *osserva* qatt b'liema īxrara, b'liema tjieba, b'liema sabar u b'liema dehen id-diretturi ta' istitut katekistiku ikunu hejjew lil dawk it-tfal għal l-ewwel bewsa tal-ġħarus tar-ruħ tagħhom; b'liema xejra, b'liema ġibda, li żżejjg u tikber kull ma tersaq dik is-sieghha mwegħħda, dawk it-tfal ikunu xtaqu l-ewwei tħqarrbina, u liema tbissima ta' l-angli, liema dawl ta' ġħajnejn ifisser il-qalb mixgħula tagħhom fil-ħin illi l-qassis jew l-isqof iqiegħidilhom fuq ilsienhom il-Hobż imqaddes?

(*Jissokta*)

Dun Karm,